

NÁD BÉLA
(szöveg és kép)

Egységes és egyedi utcakép

Tündérkert a Karasica mentén

Fekede újabb „gazdagodása”

Vannak olyan szegletei az országnak, amit, ha egyszer láttál, soha nem felejtesz. Beleltette az élmény magát az agykéregbe, ott inccselkedik veled állandóan. Arra ösztönöz, hogy újra és újra megmártózz az élményekben, a látványban, amit az „aranyos szeglet” egykor adott Neked.

Így vagyok én Fekeddel, a két hosszú dombhát közötti völgyben megbújó baranyai faluval, aminek fő úttere a Karasica, két oldalán pedig a „magyarországi német építészet gyöngyszemei” sorjáznak. Ahol alig kétszáz ember őrzi identitását, emberségét. Ez az emberség a végtelen hit, a ragaszkodás az ősök szellemiségéhez, ettől váltam a kis falu rajongójává. Már több alkalommal írtam róla, és nagy örömmre most ismét van okom rá, hogy tollat ragadjak.

AZ APROPÓ

2018. június 17-én egy tanösvény ünnepélyes átadására került sor Fekeden. Ez egy nemzeti-ségi tanösvény. Bizony már ilyenek is vannak kies hazánkban. Az első Sombereken, a második Pilisszentivánban, a harmadik Tarjánban készült el. Fekede a negyedik a sorban. A Német Szövetségi Köztársaság adta a pénzt a projekthez a Magyarországi Németek Országos

Vezették a népet

Önkormányzatán keresztül. Hazánkban több mint 400 településen élnek jelentős számban németek. Fontos, hogy jól érezzék magukat itt. Ehhez adnak segítséget a tanösvények, melyeknek sajátossága, hogy mindegyik más-más témát állít célkeresztbe. A fekedei téma a fa. Miért? Erről majd később!

A VIDÁM NÉGY NAP FÉNYPONTJA

Idén ballagott az osztályom, és mert egyszer már három boldog napot töltötünk Fekeden, most emeltük a tétet. Itt búcsúztunk el egymástól tanítványaimmal. Jól éreztük magunkat. Az üde zöldben, jó levegőn repült az idő. Csemetémim bebarangolták a környező szelíd dombokat, fociztak a helyiekkel, remek csatákat vívtak a szókirakóssal. Mikor szerveztem a kirándulást, akkor találtam egy invitálót, ami a fekedei tanösvény avatását hirdette. Nosza – mint Csokonai – ott hagytam

Szentek és tetteik

„csapot, papot”, kollégámra, Kontha Gabira hagyományozva a sereglőtet, és elmentem a megnyitóra. Mit mondjak? Volt ott minden, ami a lélek épülését vagy éppen a jókedv felszítását szolgálta.

BÖLGS GONDOLATOK A TEMPLOMKERT-BEN

Mikor a templomkertbe értem, már „tömve” volt érdeklődőkkel. A falu lakosságának két-háromszorosa volt ott. A padok „csordultig”. Jöttek a beszélők. Ja! Natürlích német nyelven, amivel igencsak kemény küzdelmet vívtam négy éven keresztül a gimiben. (Nem mondom, hogy én győztem...) Szerencsére a szónokok magyarul is elmondták a gondolataikat.

Volt köztük pár igen-igen megszívlelendő vagy éppen lélekemelő. Például Szeifert János, a Fekedi Német Nemzetiségi Önkormányzat elnöke azt mondta:

„A most elkészült tanösvény ékes bizonyítéka annak, hogy a fekedeihez hasonló kis közs-

Fekedi zenei élmény

ségek is képesek összefogással nagy dolgot létrehozni.”

Veretes gondolat! Tillmann Pétertől, Fekede polgármesterétől ez a gondolat a „kedvencem”: „Természeti értékeket bemutató tanösvényekkel sok helyütt találkozhatunk. A miénk azonban azt mutatja meg, hogyan forrott egybe a természet az itt élő emberek kultúrájával.”

Heinek Ottónak, a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata elnökének beszédéből is idéznék egy szösszenetet: „A tanösvényeinkkel nemcsak a külvilágnak akartuk megmutatni, de magunkat is meg akartuk gyógyítani arról, hogy az elmúlt háromszáz esztendőben olyan otthon, olyan településeket építettünk, amelyek egyedi értékekkel rendelkeznek, és amelyekre méltán lehetünk büszkék.”

Kedves Uram! A Tanú klasszikusát kicsavarva nem „több szerénységet”, hanem több önbizalmat! Nem kell itt győzködni senkit. A tények magukért beszélnek.

FERGETEGES ÉS MEGHATÓ

Természetesen egy német ünnepség nem lehet meg jóféle muzsika és magával ragadó táncok nélkül. Kezdetben a vérméni fúvószenekar fújta a talpalávalót, megágyazott ezzel a többi nyencsének. A helyi Klumpenjäger néptánccsoportban örömmel fedeztem fel a polgármestert, aki „lajbiban” ropta. A helyi vegyeskórusra pedig – bármelyik török forrást idézve – nyugodtan használhatom a „bül-bül hangú” jelzőt. Nem tudom az ének pontos szövegét, de úgy énekeltek a „Heimatlandról”, hogy elszorult a szívem.

Remek műsor volt, bemutatta azt a kultúrát, azokat a „csodákat”, amiért beleszerelmesedtem Fekedbe! Öröm volt látni azokat a hétköznapi arcokat, akikkel összefutottam előző nap az utcán, a boltban, ahogy népviseletben felragyogtak, mint a jáspis a Csörgő-patak medrében! Na, eleget beszéltem. Induljunk el a tanösvényen!

Kőhajításnyira folyik itt a patak

GYÖKEREK, MELYEK ÉLTETIK A KÖZÖSSÉGET

A tanösvény bejárása – noha alig 1 kilométer hosszú – több mint egy órát vett igénybe, információk özönét zúdítva rám interaktív, játékos formában. Célszerű a fekedei németiség múltját bemutató táblánál kezdeni. Hogy ez hol van? Jó lesz a buszfordulónál lévő Polgármesteri Hivatalnál kérni egy vezetőfüzetet, az abban található térképvázlat segít.

Adtunk a népi kultúrának!

A Gyökerek elnevezésű tábla elmeséli, hogyan lakták be a fuldai apátság területéről érkező derék hesseniek ezt a vidéket. Ugyan Fekedet már 1372-ben említi egy okirat, de – hála a törököknek – a falu teljesen megsemmisült. A 18. század első évtizedében az akkori földesúr, Jany Jakab Ferdinánd kezdte el a betelepítést. A semmiből kellett pár hónap alatt otthont teremteni a betelepülteknek, megtermelni az elemőzsiát. Dolgos „népek” voltak, sikerült nekik. Azóta kapaszkodnak új hazájuk földjébe. Gyökeret eresztettek. Tombohott erre történelmünk ezernyi vihára, ők maradtak. És ahogy megismertem ezt a közösséget, maradni is fognak, míg világ a világ!

A vezetőfüzet egy kedves történetet mesél el a fekediekről. Egy atyafi kiment az erdőbe – gondolom, jární egyet. Mikor elfáradt, leült egy tölgyfa alá pihenni. Pihent és morfondírozott. Ekkora fának ilyen kicsi a termése? Ezt bizony elbaltázta a Jöisten! Ebben a pillanatban egy makk lehullt, és pont a kobakján landolt. Ekkor rájött az atyafi, mégis bölcs az Úr. Egy tökméretű terméssel rosszul járt volna.

AZ ERDŐ ÉS A FEKEDIEK SZIMBIÓZISA

A következő tábla azt mutatja be, hogy mennyi mindent kaptak a helyiek az erdőből. Első házaik jórészt fából épültek. 1772-ben Mária Terézia rendelete csökkentette a fakitermelés mennyiségét. Az erdő adta a faszenet, a meszet. Nem messze a falutól, Ófalu határában ma is áll mutatónak egy mészégető kemence.

A közeli Hordócsap-árok diófájából – minő meglepetés – hordócsapok készültek, a vizenyősön található zsurló gyógyított. A Karasica adta az energiát az őrléshez. A természet és az ember harmonikus együttélésének ékes bizonyítéka az „Erdő-mező, hegy és völgy” tábla. Ha kedvünk van, egy józút játszhatunk is egy rejtvényrel.

A GYÖNGYSZEMEK

Fekede messze földön híres egyedi utcaképéről, ahol minden ház más és más, mégis originális. A hosszútornácós házak elrendezése egyforma. Azonban a kulcsin, a díszítőelemek minden házat egyedivé varázsolnak. A múlt század

A malenkij robotra emlékezve

’20-as éveiben viszonylagos jólét köszöntött a falura. Mire használták a helyiek? Arra, hogy megmutassák, ki vagyok én. Ezért épültek a díszes oromzatú házak, ahová egyedi, kovácsoltvas kapukon és szép, üvegberakásos bejárati ajtókon lehetett bemenni. Az oromzattól, amiket téglából húztak fel, a festett és vakolt díszektől minden ház sajátos „mézeskalács házikó” érzést kelt. A hátsó részek vályogja a nyári kellemes hűvösséget garantálja. A szép, esztergált, faoszlopos tornácok árnyékolnak, ha kell. Minden praktikus, de ugyanakkor szemet gyönyörködtet. Még jó, hogy itt nem jöttek divatba a tucat kockaházak! A helyiek bölcsen úgy döntötte, hogy mindent felújítanak, de úgy, ahogy őseik megálmodták.

GASZTRONÓMIAI CSODÁK

Nagy haspók lévén a következő tábla lett a kedvencem. A helyi inycsiklandozó specialitásokat mutatja be. Nálam a nyerő a stífolder nevű szalámi, ami a nevében hordozza a múltat. Stif Fulda – stífolder.

Komoly átalakuláson ment át az elmúlt évszázadokban. Kezdetben vala a rusztikus, borsos fehér szalámi, a Fekedi Alte Wurst. Majd a fűszerpaprika diadalával lett az eredeti Stífolder. Ebben még szép, méretes abáltszalonna-darabok voltak. Mára már ezek eltűntek, homogénné vált a szalámi, és olvad a számban, mint a vaj. Komoly főzigiát rendez a fogyasztásakor minden alkalommal, ha hozzájutok. 2010 óta fesztiválja is van a Stífoldernek, bizony ám!

A másik helyi csoda a Hutzel, vagyis aszalt gyümölcs, amit nagybőjt első napján (Hutzelsonntag) kötelező volt fogyasztani. Ilyenkor a gyerekek kis gyűjtőkörútra indultak a faluban. Ha valaki „smucig” volt, annak bizony könnyen

Családkereső

Fekedi enyhhely

Feked zöld szíve

kiszáradhatott a körtefája, ha a sűrű gyermek-átkok megfogantak. A tábla alján lévő kis fapcek kihuzigálásával megdolgoztathatjuk a szaglóhámunkat. Az ügyesek kitalálhatják, hogy a helyiek milyen gyümölcsöket aszaltak a leggyakrabban.

A KLUMPÁSOK FALUJA

A következő tábla, az „Esőben, sárban, klumpában” a klumpának állít emléket. 1944 karácsonyának másnapja szomorú nap volt a fekedieknek: a szovjetek elhajtottak rengeteg embert, férfit és nőt vegyesen. Gyalog, sokan klumpában indultak neki a sokak számára oly hosszú útnak. Csak földút vitt akkor innen Pécsvárad felé, így a klumpa volt a „megoldás”. El is nevezték az ittenieket klumpásoknak.

Ott áll az elhurcoltak emlékműve a templomkertben. Vannak köztük olyanok, akik soha nem tértek vissza. Voltak szerencsések, akik 1947-re már otthon voltak. A gyerekek rítak az anyjuk után, többen nem ismerték meg hazatérő édesanyjukat! Számított ez abban a korban, amikor úgy köszöntek: „Szabadság, elvtársak!”?

A tábla lábánál különböző elkészülési fázisban álló klumpák díszelnek. A facipő általában tölgyből vagy cserből készült, 2–3 óra alatt. Az 1940-es években egy napi napszámból kifutotta egy pár. Olcsó volt, így nem csoda, hogy ezt hordta boldog, boldogtalan – akár esett, akár fújt. A tábla az elkészítés menetét is bemutatja. Gondoltatok volna, kedves olvasók, hogy a befejező stádium a füstölés volt?

MINDENT ISTEN NEVÉBEN!

Alig értek ide a betelepülő hesseniek, már el is kezdték Isten házának építését. A mai templom 1765-re készen volt. 1846-ra meg is kellett nagyítani. A helyiek büszkék voltak csillogó rézborítású templomukra, ami már messziről látszott. Szikrázott a napfényben.

Az infótáblát egy kedves játék teszi még élvezetesebbé. Neves szentek nevét kell párosítani a legnagyobb csodatételeiket bemutató ábrával. Örömmel fedeztem fel Szent Flórián, Vendel, Antal társaságában Pannónia köpenyes-ludas szentjének, Mártonnak a fizimiskáját. A templom érdekessége, hogy kertjébe

három kapun át lehet bejutni. Mi ebben az érdekes? Az, hogy nincs kerítés! Miért? A múlt században rengeteg juhot tartottak erre – kellett a gyapjú a meleg anzugnak. Mikor a pásztor a templom közelében próbálta szétválasztani az alvégi és felvégi birkákat, nem ment sehogylévén a birkák között kevés a 100 IQ feletti. Elcifrálkodta magát. Ezt meghallva a plébános kerítést építtetett a templom köré, hogy az Istennek nem tetsző szavakat távol tartsa a falaktól. Később elfogytak a juhok, elmaradt a „cifra” beszéd, elbontották a falakat. Valamilyen – általam nem ismert – ok miatt a kapuk maradtak.

HÁROM HANZI ÉS HÁROM NÁNI A TRIKL SZOMSZÉDNÁL

A következő tábla a falu neves családjait mutatja be. A 18. századból ránk maradt iratokban, a két világégésben a hazáért meghalók, a malenkij robotra elhurcoltak és a kitelepítettek névsorában ugyanazokkal a családnévvel találkozunk. Erről szól ez a tábla, ami a „Hajdan és majdan” címet viseli. Ha időnk engedi, kockákból ki is rakhatunk pár gyakori családnévet.

Képzeljétek el, nemcsak család-, de keresztnévek is öröklődtek. „Hemzsegett” a falu a Johannesektől, Andreasoktól, Josephusoktól... akik csupa Theresiának, Magdalenának, Elisabethának udvarolhattak. 1922 novemberében az akkori plébánosnál betelt a mérték. Ezt olvashatjuk a plébániakrónikában: „Miután kihirdettem, hogy a megszokott nevek nem keresztelek...”. Vakarták is a fejüket a helyiek. Most mi legyen? A bölcs és viszonylag komoly, demokratikus érzéssel megáldott pap három új, a helyieknek szokatlan nevet ajánlott. Tessék választani!

AZ ÖREG HÁRS

A templomkertben áll egy több mint 150 éves hársfa. Ez a fa védte a falut. Szív alakú leveleivel a szerelmet hirdette. Mikor november 11-én elkezdődött az őszi búcsú, a

hárs mellett elástak egy újbórral teli üveget. És mikor a legények kiásták, akkor kezdődhetett csak a búcsú. Jött a hatalmas „ereszd el a hajam!”.

Ezzel a tanösvény végére értem. Bántam, hogy itt a vége. Nagy élmény volt a Karasica menti smaragddombok árnyékában korzózni, megpihenni a kis tó partján, leülni Habsburg Ottó szobránál, elmélázni azon, mi az európai szellemiség, hallgatni a játszótéren és a focipályán zsvajgő gyermekeimet. Szemlátó-mást észre sem vették, hogy eltűntem jó másfél órára.

Feked, megint elvarázsolnál! Egy új attrakcióval kápráztattál el. Olyan újdonsággal, melyből csak úgy süt a hit, az ősök tisztelete, a szülőföld megbecsülése. Valamikor a 15. században így írta alá egy pápai követ a levelét: „kelt Visegrádon a földi paradicsomban”. Most kökeményen plagizálni fogok: az én írásum Fekedről szól, a földi paradicsomról.

a szerző a Szigethalmi TE tiszteletbeli elnöke

A sokat látott nagy hárs

